Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle,

Valiokunta on pyytänyt lausuntoani ulosottokaaren ja velan vanhentumisesta annetun lain 11 §:n muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä 137/2015. Olen jäljempänä tarkastellut eräitä lakiesityksen kohtia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytysten näkökulmasta. Lakiesityksestä (HE 137/2015 s. 27) ilmenee, että perustuslakivaliokunnan käsittelyä on pidetty tarpeellisena erityisesti tiedoksiantoa koskevien säännösten muuttamisen johdosta. Vaikka kysymys on tiedoksiannosta täytäntöönpanomenettelyssä, on esityksessä asianmukaisesti todettu, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tiedoksiannolle asettamat vähimmäisvaatimukset koskevat soveltuvin osin myös ulosottoa.

Tässä yhteydessä on huomattava, että täytäntöönpanoon liittyviä kansallisia menettelyjä ei ole suljettu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan soveltamisalan ulkopuolelle (esim. *Di Pede v Italia* 1996 ja *Immobiliare Saffi v Italia* 1999). Ulosottomenettelyn tiedoksiantosäännöksillä on sitä paitsi välitön merkitys muutoksenhakuoikeuden käyttämiselle, sillä muutoksenhaun määräajat kytkeytyvät eräissä tilanteissa ulosottoviranomaisen toimittaman tiedoksiannon ajankohtaan. Kaiken kaikkiaan on perusteltua tarkastella ulosottokaaren säännöksiä tiedoksiannosta vastaavanlaisilla perusteilla kuin tiedoksiantoa oikeudenkäynnissä. Kuten edellä on todettu, tämä näyttää olleen lakiesityksen valmistelun lähtökohta.

EIS 6 artikla ja tiedoksi antaminen

EIT on antanut joitakin ratkaisuja, jotka sivuavat tiedoksiantoa täytäntöönpanoon liittyneissä oikeudenkäynneissä. Tapauksessa *S. C. Raisa M. Shipping S.R.L. v Romania* (2013) todettiin tiedoksiannon loukanneen EIS 6 artiklan 1 kohtaa, koska haasteen tiedoksi antamisesta vastuussa ollut tuomioistuin ei ollut ryhtynyt riittäviin toimenpiteisiin valittajayhtiön tavoittamiseksi. Tuomioistuin oli teettänyt tiedoksiannon sinänsä kansallisen lainsäädännön mukaisesti kiinnityttämällä haastemiehellä tiedoksiannon valittajayhtiön toimipaikan oveen. Valittajayhtiö oli

myöhemmin väittänyt, että se ei ollut saanut tiedoksiantoa lainkaan. Kansallinen tuomioistuin oli hylännyt kyseisen väitteen.

Tapauksessa *Miholapa v Liettua* (2007) haaste riita-asiassa oli annettu kuuluttamalla, vaikka tuomioistuimella oli ollut tiedossaan valittajan postiosoite, minkä valittaja pystyi jälkikäteen osoittamaan. Kansallinen menettely oli loukannut EIS 6 artiklan 1 kohtaa. EIT on kuitenkin hyväksynyt sen, että kansallisessa prosessilainsäädännössä määrätään menettelystä haasteen kuuluttamiseksi, mikäli asianosainen on asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta jäänyt tavoittamattomiin. Tällaisesta tilanteesta oli kysymys esimerkiksi tapauksessa *Nunes Dias v Portugali* (2003), jossa EIT jätti valituksen ilmeisen perusteettomana tutkimatta.

Tiedoksiantoon liittyvän lainsäädännön antaminen on kansallisessa harkinnassa oleva kysymys, kunhan tiedoksi antamisen tavat mahdollistavat tosiasiallisen tiedoksi saamisen vireillä olevasta oikeudenkäynnistä tai ulosottomenettelystä. EIT:n aihetta sivuavat ratkaisut eivät sinänsä osoita puutteita kansallisissa lainsäädännöllisissä järjestelyissä, vaan viranomaisten toiminnassa. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta ei ole siten ratkaisevaa, mitä teknistä tapaa tiedoksiannoissa käytetään, vaan olennaista on, mahdollistavatko menettelytavat tosiasiallisen tiedoksi saamisen.

Sähköinen tiedoksi antaminen

Esityksessä tiedoksi antamisen on tarkoitus tapahtua pääsääntöisesti asianosaisen ulosottoviranomaiselle ilmoittamaan osoitteeseen (UK 1:38,1), joka voi olla postiosoite tai postiosoitteen sijasta valtakunnalliseen sähköiseen asiointijärjestelmään liittyvä tiedonsiirron osoite tai muu sähköisen tiedonsiirron osoite, jonka henkilö on ilmoittanut tiedoksianto-osoitteeksi. Esityksessä on kuvattu valtakunnallista sähköistä asiointijärjestelmää (ns. kansalaisen asiointitiliä). Sen sijaan UK 1:38,2:n 3 kohta jättää avoimeksi, mitä tarkoitetaan muulla sähköisen tiedonsiirron osoitteella. Lakiesityksen perusteluissa (HE 137/2015 s. 21) todetaan tältä osin, että tiedoksianto-osoitteena voitaisiin käyttää henkilön ilmoittamaa sähköpostiosoitetta. Jos sähköpostiosoitetta käytetään tiedoksiantoihin, tulee yhteydenpidon täyttää samat tietoturvallisuuden edellytykset kuin tiedoksiantojen asiointitilille.

Arvioitaessa valtakunnallisen sähköisen asiointijärjestelmän (kansalaisen asiointitili) soveltuvuutta tiedoksiantoihin on keskeistä, että henkilö asiointitilin käyttöön ottaessaan tulee tietoiseksi siitä, että myös ulosottoon liittyvät tiedoksiannot voidaan toimittaa asiointitilille. Olennaista on myös mahdollisuus lopettaa asiointitilin käyttäminen sekä ohjata tiedoksiannot kirjepostiin. Edelleen voidaan edellyttää sitä, että henkilöllä on mahdollisuus olla ottamatta käyttöön asiointitiliä. Kansalaisten tietoteknisissä valmiuksissa ja halukkuudessa siirtyä sähköiseen asiointiin on eroja eikä julkisen vallan taholta voida siten edellyttää viranomaisasioinnin tapahtuvan ensisijaisesti sähköisesti ellei henkilö itse halua sitä. Tältä osin kysymys on myös kansalaisten yhdenvertaisesta kohtelusta huomioiden erot heidän henkilökohtaisissa olosuhteissaan.

Käsitykseni mukaan lakiesityksessä on asianmukaisesti huomioitu edellä todetut edellytykset. UK 1:38,3:ssa mahdollistetaan asiointitilin käytön lopettaminen ulosottoviranomaisen tiedoksiantoihin ilmoittamalla siitä ulosottomiehelle. Asiointitilin käyttöön ottaminen on vapaaehtoista ja asiointitiliin liityttäessä henkilön on hyväksyttävä asiointitilin käyttöehdot (HE 137/2015 s. 7). Oletan tässä yhteydessä henkilön tulevan tietoiseksi siitä, että myös ulosottoviranomaisen tiedoksiannot toimitetaan asiointitilille. Näin ollen erillisen suostumuksen pyytäminen asiointitilille tapahtuville tiedoksiannoille ei olisi välttämätöntä. Tiedoksi antamisen asianmukaisuuden kannalta olennaista on myös se, että asiointitili toimittaa henkilölle viestin joko sähköpostitse tai tekstiviestillä, kun hänelle on saapunut tiedoksianto (HE 137/2015 s. 8). Tämän voi olettaa jopa parantavan tosiasiallista tiedoksisaantia tavalliseen postiin verrattuna, jossa tällaista palvelua ei ole lainkaan.

Ulosottoviranomaisen tietoon saatettu osoite

UK 1:38,1:ssä huomion arvoinen säännös on momentin loppuosan määräys ulosottoviranomaisen tietoon saatetusta postiosoitteesta, jota voidaan käyttää tiedoksianto-osoitteena. Säännös on sinänsä ymmärrettävä, mutta edellyttää pidättyväisyyttä siinä, minkälainen osoite tulkitaan oletusosoitteeksi. Voi olla, että ulosottoviranomaisen kanssa asioiva ei miellä ilmoittamaansa osoitetta tulevaksi tiedoksianto-osoitteeksi ja toisaalta ulosottoviranomaisen ei tulisi käyttää mahdollisesti epämääräisestä viestistä tulkittua osoitetta olettamana, jos henkilöllä on eri osoite väestörekisterissä. Säännös on ilmeisesti ollut jo aikaisemmin voimassa olleessa laissa.

Lakiesitykseen sisältyvä säännös ulosottomiehen tietoon saatetusta osoitteesta on sikäli aikaisempaa merkityksellisempi, että aikaisemmin UK 1:38,1 ei mahdollistanut vastaajan kohdalla tällaista tiedoksianto-osoitteen tulkintaa. Mikäli säännös hyväksytään esitetyssä muodossa, voi vastaajan kirjoitukseensa merkitsemän osoitteen varomaton tai ylimalkainen tulkinta johtaa siihen, että hän ei tosiasiassa saa tietoa asiakirjasta ja tästä aiheutuu oikeudenmenetys. Toinen vastaava ongelma voi liittyä siihen, että esitetty UK 1:38,1 mahdollistaa vastaajan ilmoittaman tiedoksianto-osoitteen käyttämisen kaikissa ulosottoasioissa siihen asti, kun vastaajalla on keskeytyksettä ulosottoasioita vireillä. Tämä puolestaan voi johtaa siihen, että vastaajan tiedoksianto-osoitteena käytetään esimerkiksi väestörekisteriin merkityn osoitteen sijaan sellaista, joka ei tosiasiassa ole enää hänen käytössään.

Edellä mainittujen ongelmien estämiseksi ja tosiasiallisen tiedoksiannon varmistamiseksi säännöstä olisi syytä muuttaa siten, että ulosottomiehelle toimitetussa kirjoituksessa oleva *yksiselitteinen* merkintä postiosoitteesta oikeuttaa pitämään kyseistä osoitetta tiedoksianto-osoitteena. Vastaajan ilmoittama tiedoksianto-osoite koskee kaikkia ulosottoasioita siihen asti, kun vastaajalla on keskeytyksettä ulosottoasioita vireillä *eikä hänen väestörekisteriin merkitty osoitteensa ole muuttunut toiseksi*.

Edellä esitettyä muutosta voidaan perustella vielä sillä, että vaikka UK 1:38,1:ssä on säännelty myös vastaajan velvollisuudesta ilmoittaa osoitteensa ulosottomiehelle, ei tällaisen velvollisuuden noudattamista voida vastaajan kohdalla pitää itsestään

selvänä. Siten tosiasiassa ulosottomies joka tapauksessa vastaa siitä, että vastaajalle toimitetaan tiedoksianto hänen käytössään olevaan postiosoitteeseen.

Tampereella 9. helmikuuta 2016

Antti Tapanila
Oikeustieteen tohtori